

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ АГРОВИРОБНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Р. Андрушко, к. е. н., З. Мирончук, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2018.25.056>

Постановка проблеми. У XXI ст. економіка розвивається шляхом еволюції та глобалізації, це об'єктивний та незворотний процес. Розташування України є унікальним і достатньо вигідним не лише з географічної точки зору, вона близька як до країн Європейського Союзу, так і до країн колишнього Радянського Союзу. Вона є транзитною державою між західними й східними країнами. Агропромисловий комплекс в Україні має досить потужний ресурсний потенціал, оскільки тут майже чверть світових запасів чорноземів, сприятливі кліматичні умови, працьовиті та висококваліфіковані трудові ресурси.

Особливого значення набуває оцінювання можливостей економіки України адаптуватися до умов ЄС і захист економічних інтересів українських товаровиробників, зокрема сільськогосподарської продукції шляхом кооперативного руху. Для України дослідження особливостей реалізації вимог ЄС щодо лібералізації та протекціонізму у сфері зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією дуже актуальне, оскільки інтеграція нашої держави у світовий економічний простір дедалі більше має набувати рис керованого державного процесу трансформації сільського господарства на засадах Євросоюзу. Вступ до ЄС, інтеграція вітчизняного аграрного ринку у світовий продовольчий ринок передбачають трансформацію системи підтримки та регулювання розвитку аграрного сектору України. Аналіз обсягів і структури заходів із державної підтримки аграрного сектору України свідчить, що рівень їхньої відповідності вимогам ЄС ще надто низький і необхідна значна адаптація до міжнародних стандартів [5, с. 206]. Проте тут існують певні проблеми, а також переваги вступу України до європейської спільноти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі розвитку світове господарство є інтегрованою економічною системою, елементами якої виступають національні господарства, пов'язані між собою сукупністю зв'язків різних

рівнів та видів. Україна не залишається осторонь цих процесів, намагаючись встановити якомога економічно вигідніші відносини з найсильнішими країнами світу. Питання розвитку сільського господарства і його тенденції постійно перебувають у центрі наукових дискусій. Учені досліджують особливості організації форм виробництва сільськогосподарської продукції, державного регулювання процесів інвестування агровиробництва [2, с. 393; 3, с. 77]. Окрему увагу приділено питанням адаптування вітчизняного виробництва до умов ЄС [5, с. 210], а також захисту економічних інтересів українських товаровиробників, зокрема сільськогосподарської продукції [4, с. 302]. Водночас питання розвитку кооперації українських агровиробників відповідно до міжнародного досвіду на сьогодні залишається невирішеним.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було застосування досвіду кооперативного руху в країнах із розвинутою економікою до українських реалій, напрацювання рекомендацій щодо його впровадження з врахуванням європейських технічних правил, норм і стандартів щодо якості сільськогосподарської продукції для забезпечення зростання загальної ефективності економіки, підвищення якості товарів і послуг.

Виклад основного матеріалу. Кооперація – це організована виробнича взаємодія між окремими працівниками, колективами бригад, цехів, служб у процесі праці для досягнення виробничого ефекту [1, с. 10]. Ефективність кооперації полягає в забезпеченні найраціональнішого використання робочої сили і засобів праці, безперервності виробничих процесів, ритмічного виконання робіт, підвищення продуктивності праці.

Розрізняють такі взаємопов'язані форми кооперації:

– *всередині суспільства*, коли обмін діяльністю і продуктом праці здійснюється між галузями економіки;

– *всередині галузі*, що передбачає обмін продуктами праці або спільну участь низки підприємств у виробництві певної продукції;

– *всередині підприємства*, коли процес здійснюється між цехами, окремими виконавцями залежно від конкретних виробничих умов (тип виробництва, особливості техніки і технології та ін.).

Для українського села є характерною різниця між двома типами господарств: сімейними й товарними. Сімейні господарства мають напів-натуральний характер; товарні дають основну масу продукції. Великі підприємства володіють кращими землями, застосовують сучасну техніку і найману працю, нерідко мають власні підприємства з переробки та збуту сільськогосподарської продукції.

Перспективний розвиток вітчизняної кооперації в умовах ринкового середовища, глобалізації економіки неможливий без використання досвіду кооперативного руху в країнах із розвиненою економікою. Через створення кооперативів розвивалося сільське господарство багатьох країн світу. Зокрема, у Франції кооперативам майже безкоштовно віддавали молочні заводи. Французький молочний кооператив надає послуги зі збору та охолодження молока, із заготівлі сіна, закупівлі або підготовки кормів для худоби, штучного осіменіння, ветеринарного супроводу.

На півдні Франції, в горах Юра виробляють сири відомих торгових марок. Кожен фермер тримає по 10 і більше корів, користується своїм або кооперативним пасовищем. У кожному селі свій кооперативний сирзавод, де працюють три особи. Раніше сири реалізовували через посередників за цінами, набагато нижчими, ніж у містах. Тому фермери створили об'єднання у рамках департаменту і кооперативний союз (кооператив кооперативів) – юридичну особу, якій делеговані функції забезпечення дозрівання сирів упродовж чотирьох місяців та їхній збут безпосередньо супермаркетам й іншим покупцям. Завдяки цьому виручка фермерів від збуту молока збільшилася на 20 %.

У Франції молоко для переробки закуповують від фермерських господарств із поголів'ям 50 корів і більше. Під впливом індустріалізації сільського господарства створюються нові кооперативні формування – організовані кооперативи зі спільного використання засобів виробництва. Такі кооперативи займаються обробіткою ґрунту, внесенням добрив, збиранням врожаю, проведенням меліоративних робіт та ін.

Характерною рисою французького сільського господарства стало об'єднання селян у кооперативи в різних формах. В аграрних кооперативах об'єднано близько 30 % селян. Кооперативи збирають 70 % зернових, виробляють майже половину молока і 40% молочних продуктів. Усього в країні працює близько 4 тис. кооперативів, які об'єднані у Французьку конфедерацію сільськогосподарської кооперації. На них припадає також основний обсяг виробництва м'яса, вина, тютюну, цукрового буряку.

Лише через об'єднання фермерські господарства можуть протистояти монополістам. Французький кооператив об'єднує 14 тис. виробників зерна, продає зерно у Франції, в країні Латинської Америки, Азії. Він нагромаджує великі партії зерна, які з часом збуває за цінами, вигідними для фермерів. Питання збуту, ціни, вивчення ринку також у компетенції кооперативу.

Аграрний сектор Франції найбільше виграв від європейської інтеграції. Захищене зовнішніми протекціоністськими бар'єрами від конкуренції США, Канади та деяких країн, що розвиваються, французьке сільське господарство одержало вільний, безмитний доступ до ринків партнерів по ЄС, де його конкурентоспроможність вища, ніж в інших країнах об'єднання. До того ж, французький уряд надає своєму сільському господарству субсидії та інші пільги.

Умовою ефективного функціонування кооперативів є створення державою стабільних умов для господарювання. Кооператив вимагає особливого підходу з боку держави, що полягає у створенні відповідної системи фінансових заходів, спрямованих на підтримку їхньої діяльності.

На сьогодні кооперативний сектор економіки в Україні перебуває на стадії транзитивних змін. Основна мета розвитку багатофункціонального кооперативного сектору полягає в реалізації можливостей кооперації та ефективного використанні її потенціалу для економічного зростання економіки держави. Застосування прикладів розвитку споживчої кооперації у Франції сприятиме прискоренню адаптації наших споживчих кооперативів до ринкових умов господарювання, активізації кооперативної форми міжнародної інтеграції, ліквідації внутрішніх причин і пом'якшенню зовнішніх чинників формування негативних тенденцій у сфері ЗЕД, створенню адекватної до нових умов системи державної підтримки та розвитку кооперативного сектору.

Інноваційному розвитку французької кооперації сприяє те, що держава впродовж перших п'яти років функціонування кооперативів фінансує адміністративні витрати та утримання спеціалістів, що допомагають освоювати й застосовувати в межах кооперативного об'єднання нові технології з метою покращання якості товарної продукції. Кооперативам зі збереження і пакування продукції надають позики за пільговою відсотковою ставкою. У разі перевиробництва французькі кооперативи одержують фінансування для вилучення надлишкової продукції з ринку, що сприяє збалансуванню попиту і пропозиції, стабілізації цін і доходів.

В окремі періоди кооперативам Франції безоплатно передавали майно державної власності. Спеціальними стимулами наділені кооперативи зі спільного використання техніки (CUMA). Зокрема, якщо фермери – члени CUMA придбають машини та обладнання колективно, то держава компенсує 20% їхньої вартості. Кооперативи можуть, як і компанії загальної юрисдикції, користуватися допомогою, пов'язаною зі здійсненням проектів підтримки малого і середнього бізнесу. Деякі інвестиційні проекти (придбання нового устаткування з переробки, проведення акцій щодо захисту навколишнього середовища, операцій з підвищення якості продукції) спільно фінансують Франція та Європейський Союз. Тут держава фінансово підтримує кооперативи зі спільного використання техніки через механізми пільгових відсоткових ставок, фінансування окремих видів витрат, забезпечення попиту на продукцію кооперативів, частково фінансує оновлення основних засобів на інноваційних засадах. Кооперативи повертають надлишок (кооперативні виплати) членам пропорційно членській економічній діяльності. Вони забезпечують навчання своїх членів і працюють для досягнення спільної мети.

В Україні проблему низької конкурентоспроможності виробники агропродукції мають вирішувати також за сприяння держави. Держава, крім того, повинна подбати про забезпечення гарантованого доходу агровиробникам, сприяти збуту продукції, збільшити фінансування переобладнання підприємств новітніми технологіями, вдосконалювати соціальну інфраструктуру села. Тобто слід розпочати використання засобів, що не є забороненими ЄС. Євроінтеграція сприятиме: зростанню продуктивності економіки й темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на єдиному європейському ринку та забезпеченню вільного доступу до новітніх технологій,

капіталу, інформації; підвищенню кваліфікації робочої сили за умов її вільного руху в межах єдиного ринку; створенню сприятливішого інвестиційного середовища; істотному зростанню обсягів торгівлі на ринку ЄС; створенню передумов для прискореного зростання взаємообміну в галузях із підвищеним рівнем науко- й техномісткості; підвищенню якості регулятивних інститутів у бюджетній, банківській, фінансовій сферах та корпоративному управлінні.

Вступ України до ЄС є дієвим стимулом здійснення реформ в аграрній та інших галузях економіки. Ринкова конкуренція сприятиме зростанню загальної ефективності економіки, підвищенню якості товарів і послуг. Крім того, необхідно запроваджувати на українських підприємствах європейські технічні правила, норми й стандарти, що є об'єктивною і необхідною умовою вступу України до ЄС.

Насамперед у процесі реалізації Україною інтеграційної стратегії основними проблемами, які необхідно вирішувати, є адаптованість сільських жителів до нових умов, а також підвищення рівня їхньої освіти й соціального захисту. Реалізація цих принципів реально можлива, але для цього потрібна активніша фінансова участь сільського населення у формуванні фонду соціального захисту та пенсійної системи.

У ЄС діють заходи не лише відносно державної підтримки агровиробників, в окремих випадках – це квотування виробництва, експортні субсидії, імпорتنі тарифні квоти й інтенсивний тарифний і нетарифний захист внутрішнього ринку. Ця система динамічніша, адже відбуваються певні зміни як у контексті вдосконалення спільної аграрної політики ЄС, так і згідно з динамікою переговорів у рамках Світової організації торгівлі.

Отже, лібералізація доступу української аграрної продукції на ринок ЄС є проблемним питанням. Для прискорення цього процесу Україні слід вжити низку заходів як у сільському господарстві загалом, так і в окремих його галузях.

Щоб інтегруватися у Європейський Союз, Україні необхідно суттєво змінити процес реалізації економічної та фінансової політики. Потрібно фактично відмовитися від протекціоністських заходів у сфері експортно-імпорتنих операцій, легалізувати тіньову економіку, що відкріє можливості для розвитку кооперативних відносин.

Вивчення систем бухгалтерського обліку сільськогосподарських кооперативів розвинених країн зумовлює необхідність переосмислення

критеріїв формування облікової і звітної інформації, чіткішого визначення елементів фінансової звітності, порядку їхнього визначення й оцінки і навіть встановлення взаємозв'язку між елементами фінансової звітності.

Висновки. Отож, держава повинна сприяти участі кооперативів у різних державних програмах розвитку, об'єднанню дрібних і середніх кооперативів у регіональні товариства, утворенню змішаних кооперативно-акціонерних товариств.

У Законі України «Про державний бюджет» повинні передбачатися обґрунтовані розміри видатків на підтримку кооперативів. Необхідно розробити систему податкових пільг із метою активізації діяльності кооперативів, стимулювання їхнього розвитку на інноваційній основі; налагодити систему спрощеного доступу кооперативів до кредитних ресурсів.

Практична реалізація наведених положень сприятиме ефективнішому функціонуванню вітчизняних кооперативів.

Бібліографічний список

1. Кооперація. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. Київ: Українська енциклопедія, 1998.
2. Савіцька О. П., Савіцька Н. В. Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2011. № 714. С. 391–398.
3. Бортнік К. О., Савіцька О. П. Актуальні проблеми та тенденції розвитку сільського господарства України. *Кримський економічний вісник*. 2014. 1 (08) лютий, ч. 1. С. 76–79.
4. Лиса О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення якості сільськогосподарської продукції у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного аграрного ринку. *Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство: колективна монографія*: у 2 т. Херсон: Гельветика. 2015. Т. 2. С. 300–312.
5. Мидык И.-М. В. Методологические основы математического моделирования оценки качества продукции овощеводства. *MOTROL. Commission of Motorization and Energetics in Agriculture*. 2014. Vol. 16, № 4. P. 205–211.

Андрушко Р., Мирончук З.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ АГРОВИРОБНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Досліджено досвід кооперативного руху в країнах із розвинутою економікою та розроблено рекомендації щодо його застосування в Україні з врахуванням європейських технічних правил, норм і стандартів щодо якості сільськогосподарської продукції для забезпечення зростання загальної ефективності економіки, підвищення якості товарів і послуг. Інноваційному розвитку кооперації в країнах ЄС сприяє те, що держава впродовж перших п'яти років функціонування кооперативів фінансує адміністративні витрати та утримання спеціалістів, котрі допомагають освоювати і застосовувати в межах кооперативного об'єднання нові технології для покращання якості продукції; кооперативам надають позики за пільговою відсотковою ставкою; у разі перевиробництва кооперативи одержують фінансування для вилучення надлишкової продукції з ринку, що сприяє збалансуванню попиту і пропозиції. Євроінтеграція сприятиме зростанню продуктивності економіки й темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на європейському ринку та забезпеченню вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації, підвищенню кваліфікації робочої сили за умови її вільного руху в межах єдиного ринку, створенню сприятливішого інвестиційного середовища. У ЄС вживають заходи державної підтримки агровиробників, діють квотування виробництва, експортні субсидії, імпорتنі тарифні квоти та інтенсивний тарифний і нетарифний захист внутрішнього ринку. Ця система динамічніша, адже відбуваються певні зміни як у контексті вдосконалення спільної аграрної політики ЄС, так і згідно з динамікою переговорів у рамках Світової організації торгівлі. Щоб інтегруватися у Європейський Союз, Україні необхідно змінити процес реалізації економічної та фінансової політики, відмовитися від протекціоністських заходів у сфері експортно-імпорتنих операцій, легалізувати тіньову економіку. Це відкриє можливості для розвитку кооперативних відносин.

Ключові слова: кооперація, сімейний кооператив, товарний кооператив.

Andrushko R., Myronchuk Z.

ACTUAL ASPECTS OF IMPROVING THE COOPERATION OF UKRAINIAN AGRICULTURAL PRODUCERS ACCORDING TO INTERNATIONAL EXPERIENCE

The experience of cooperative movement in developed countries has been explored and recommendations on its application in Ukraine have been developed taking into account European technical rules, norms and standards for agricultural products quality in order to increase the overall efficiency of the economy, improve the quality of goods and services. Innovative development of EU co-operation promotes the fact that during the first five years of the state, the state implements co-operative societies to finance administrative expenses and maintains specialists that help

develop and apply new technologies for improving the quality of products within the cooperative association; cooperatives are given loans at preferential interest rates; In case of overproduction, cooperatives receive funding to remove surplus products from the market, which helps to balance demand and supply. European integration will help boost the productivity of the economy and the pace of technological modernization under the influence of competition in the European market and the free access to the latest technologies, capital and information; raising the skills of the labor force in the conditions of their free movement within the single market; creating a more favorable investment environment. In the EU, there are measures not only regarding state support for agricultural producers, production quotas, export subsidies, import tariff quotas, and intensive tariff and non-tariff protection of the domestic market. This system is more dynamic, as there are some changes both in the context of improving the common agricultural policy of the EU and in accordance with the dynamics of the negotiations taking place within the framework of the World Trade Organization. To integrate into the European Union, Ukraine needs to change the process of implementing economic and financial policies, abandon protectionist measures in the field of export-import operations, and legalize the shadow economy. This will open up opportunities for the development of cooperative relations.

Key words: cooperative, family cooperative, commodity cooperative.

Стаття надійшла 27.02.2018.